

3. Добровольская Л.В. Методика обучения чтению литературы по специальности на основе градуированных по трудности текстов. – 1992. – 275 с.
4. Цибина О.И. Обучение реферированию и аннотированию иноязычной литературы в неязыковом вузе. – М., 2000. – 190 с.
5. Wüster E. Einführung in die Allgemeine Terminologie lehre und terminologische Lexikographie. – Wien NY. – 1979.

Доленко Л.В.

ОБУЧЕНИЕ СТУДЕНТОВ ЧТЕНИЮ ЛИТЕРАТУРЫ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ

В статье рассматривается классификация устойчивости словесных комплексов на общелитературные, общенаучные и терминологические комплексы. Типы организации фразеологизированных устойчивых словесных комплексов и их функционирование в научных и технических текстах рассматриваются как единицы, которые обусловлены коммуникативной ситуацией и ее предметом.

Ключевые слова: словесные комплексы, научные тексты, технические тексты, коммуникативная ситуация.

Dolenko L.V.

TEACHING THE STUDENTS READING THE SPECIALITY LITERATURE

The article deals with the classification of the word-complexes' stability into general literary, general scientific and terminological complexes. The organization types of phrasiological stable word-complexes and their functioning are regarded as the units that are conditioned by a communicative situation and its subject.

Key words: word-complexes, scientific texts, technical texts, communicative situation.

УДК 378.14

Дроздова І.П.

ТЕКСТ, ЙОГО ФУНКЦІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ З ТЕКСТОМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ВТНЗ

У статті з'ясовуються підходи до процесів, обумовлених соціально-комунікативними і навчальними функціями тексту, пропонуються підходи до відбору навчальних текстів з урахуванням специфіки фаху, визначаються рівні мовленнєвого розвитку студентів та вимоги до доз інформації, до тексту і до тренувальних вправ з української мови для формування і розвитку професійного мовлення студентів ВТНЗ.

Ключові слова: текст, процеси спілкування, навчальні функції тексту, вимоги до доз інформації, до тексту і до тренувальних вправ, рівні мовленнєвого розвитку студентів ВТНЗ.

Сучасний інформаційно насичений темп життя потребує використання нових, відповідних йому навчальних методик у сфері освіти, зокрема у вищій школі. Найновіші досягнення у психолінгвістиці розкрили механізми багатьох явищ, які стосуються комунікації у різних сферах людської діяльності, зокрема професійної, а також тих її видів, що з'ясовують психологічно-педагогічні та методичні аспекти навчального процесу, допомагають організувати успішне засвоєння матеріалу і формувати навички професійного мовлення у майбутніх інженерів.

Знання української мови все більше знаходить своє застосування у фахівців найрізноманітніших галузей науки, головним чином при вилученні інформації з писемних джерел, так як зв'язок: автор наукового повідомлення – текст із викладенням цього наукового повідомлення – фахівець тієї ж галузі науки, який читає цей текст, є найбільш

розповсюджений тип опосередкованого спілкування в науці. У цій непрямій комунікації має місце розподіл за часом і простором. Обидві сторони комунікації знаходяться в однаковому становищі з точки зору рівнів їх спеціальних знань, інтересів, освіти, досвіду читання наукової літератури, однак розуміння тексту може бути утруднено через недостатнє знання мовних форм, у яких висловлений зміст наукового повідомлення.

У багатьох працях психологів, психолінгвістів розуміння при читанні характеризується як складний мисленнєвий процес, який містить розпізнавання мовних засобів і співвіднесення їх із ситуацією контексту на основі попереднього мовного досвіду читача [10; 12; 14].

Мета статті – з'ясувати підходи до процесів, обумовлених соціально-комунікативними і навчальними функціями тексту.

Зауважимо, що, як об'єкт безпосереднього спостереження, мова подана в текстах – письмових і усних. Іншими словами, саме тексти, дані як об'єктивно існуюча реальність, є єдиним джерелом усіх лінгвістичних спостережень і узагальнень.

Текст є об'єктом розуміння. Поняття текст і в лінгвістиці, і в методиці трактується неоднозначно (дефініцій існує близько двохсот п'ятдесяти), однак більшість дослідників дотримуються визначення “текст”, наведеного І.Гальпериним: “Текст – створення мовнотвірного процесу, що має завершеність, об'єктивоване у вигляді письмового документа, літературної обробки відповідно до типу цього документа, створення, що складається з назви (заголовка) і ряду особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, що має визначену цілеспрямованість і прагматичну установку” [2: 18].

Одним із важливих визначень поняття “текст” є авторитетний вислів Л.Щерби, який важливий для нас не тільки з точки зору трактування поняття тексту, але й із точки зору розуміння мовних явищ: “...усі мовні величини, з якими ми оперуємо в словнику і граматиці, будучи концептами, і у *безпосередньому* досвіді (ні в психологічному, ні в фізіологічному) нам зовсім не дані, а можуть виводитися нами лише з процесів говоріння і розуміння, які я називаю у такій функції “мовним матеріалом”...Під цим останнім я розумію, отже, не діяльність окремих індивідів, а сукупність усього, що говориться і розуміється в певній конкретній обстановці в ту чи іншу епоху життя даної суспільної групи. Мовою лінгвістів це “тексти”...” [15: 26].

Додержуючись думки І.Гальперина [1: 524], під текстом будемо розуміти конкретний твір, який має заголовок, завершений щодо змісту цього заголовка, який містить взаємообумовлені частини і має цілеспрямовану і прагматичну установку. Текст розглядається нами як особливим чином організоване смислове ціле, що являє собою відображення “фрагмента мовної комунікації” [3: 140].

Соціально-комунікативна функція тексту передбачає такі процеси: 1) спілкування між адресантом і адресатом; 2) спілкування між аудиторією і культурною традицією, де текст виконує функцію колективної культурної пам'яті; 3) спілкування читача з самим собою, тоді як текст виступає в ролі медіатора, що сприяє структурній самоорієнтації читача; 4) спілкування читача з текстом, зумовлене тим, що високоорганізований текст уже не є лише посередником в акті комунікації і стає рівноправним співрозмовником; 5) спілкування між текстом і культурним контекстом, що набуває або метафоричного, або метонімічного характеру, переміщуючись до іншого культурного контексту, текст актуалізує раніше приховані аспекти своєї кодової системи [4].

Виходячи з положення, що мова як об'єкт безпосереднього спостереження подано в тексті, можна намітити *три рівні* лінгвістичних досліджень: рівень мовних одиниць, рівень тексту і рівень мови як системи підсистем. Перший з цих рівнів знаходиться у сфері мовного ладу, два інших – у сфері мовного вживання.

Текст – явище багатогранне як з точки зору його внутрішніх властивостей, так із точки зору його зовнішніх зв'язків. Як система мовленнєвого продукту носіїв мови, яка вивчається, текст є особливо цінним як систематизований зразок функціонування мови в

рамках теми, контексту, ситуації, проблеми, сфери і жанру спілкування, орієнтації на певного адресата, з відбиттям певного соціального, діяльнісного фону, вираженням соціальної, професійної, особистісної позиції. Ми розглядаємо текст як зафіксований у тій чи іншій формі продукт усного або писемного мовлення. У ньому нібито матеріалізуються всі інші системи. З урахуванням описаних вище систем ми можемо спеціально, у навчальних цілях моделювати такі тексти, які були б не тільки зразками професійного українськомовного спілкування, але й управляли б процесом оволодіння і практикою українськомовного професійного спілкування.

Текст слід розглядати у таких *навчальних функціях*, як:

- ілюстрацію функціонування мовних одиниць, як зразок мовлення певної структури, форми і жанру;
- модель породження мовленнєвого висловлювання, повідомлення або мовленнєвого спілкування (текст-діалог);
- структуру управління смисловим сприйняттям;
- структуру управління навчальними діями тих, хто навчається, – навчальний текст – у навчанні аспектам мови (лексики, граматики, стилістики, риторики тощо) і видам українськомовної мовленнєвої діяльності (усім видам читання, говорінню, аудіюванню, письму).

Діалогічні тексти, особливо спеціально складені за фаховими інтересами, здатні стати основою самостійного комунікативного тренінгу, тобто самонавчання українськомовного професійного мовлення.

Функції тексту в навчанні українськомовного спілкування з урахуванням фахової спрямованості студентів зовсім не обмежуються зазначеними вище. З розвитком комунікативно-когнітивної методики можуть з'являтися й інші, нові його функції. До тексту як системи тісно примикають і структурно-мовленнєві утворення – різні типи текстів монологічного і діалогічного характеру, змішані жанри висловлювань. Їх систематизація необхідна для навчання українськомовному професійному мовленню з метою формування у студентів здатності користуватися різними жанрами, тактиками, техніками мовленнєвого спілкування, з одного боку, і їх сполучення відповідно з умовами майбутньої професійної діяльності, ситуацією ділового спілкування, характером рольової поведінки співрозмовників, їх міжособистісної і міжрольової взаємодії, – з іншого.

У структурі тексту відбиваються його екстралінгвістичні фактори, що визначають його функціональний стиль. Тексти наукової комунікації оформлені в науковому функціональному стилі. Повідомлення з наукових статей відбивають розумову діяльність людини і характеризуються тими ж властивостями, що й наукове дослідження: безособовістю, об'єктивністю і абстрактністю. Лінгвістично це виражається в консервативності відбору мовних одиниць і в тяжінні до використання стереотипних мовних засобів, штампу на лексичному і синтаксичному рівнях [9: 16]. Зазначено наступні властивості, що характеризують словниковий склад наукової літератури: 1) обмеженість, 2) недостатньо розвинена полісемія, 3) уникання переносного значення слів, 4) мала кількість емоційно або стилістично забарвлених слів [11: 223-224]. Цілісність тексту (когерентність тексту) – це складне явище, яке виявляється одночасно як структурна, змістова і комунікативна цілісність тексту [8: 14]. У когерентності тексту для створення його зв'язності слугує принцип повторюваності. Виявлено три механізми зв'язності тексту: 1) зачеплення, 2) повтор; 3) слідування [12: 31]. Саме наукові тексти через їх логічність, безособовість, відсутність емоційності є найбільш придатними для формування навичок професійного мовлення студентів ВТНЗ. Вони найбільш прозорі для вивчення факторів, що впливають на фахове становлення і розвиток навичок усного й писемного мовлення майбутніх спеціалістів технічних галузей.

Особливості структури наукового тексту мають неминуче відбиватися на його розумінні. Із цих лінгвістичних спостережень для методики навчання української мови можна зробити наступні висновки:

- розумінню наукового тексту можна навчатися лише на цілісному тексті; речення, відірвані від контексту, не дають можливість цілісного розуміння тексту і виявлення зв'язків усередині його;
- засобом, що зв'язує текст й актуалізує певні лінгвістичні елементи, є повтор як прийом створення змістової і комунікативної цілісності тексту, а також і його структурної зв'язності;
- структурна зв'язність тексту нерозривно пов'язана з характерними ознаками мови, якою написаний текст;
- важливу роль у розумінні тексту відіграють лексичні повтори; за допомогою тематичних слів визначається певна спрямованість змісту тексту, а ключові слова сприяють розкриттю головної ідеї викладення, особливо при переглядовому читанні.

Кожна мовленнєва дія характеризується спрямованістю на досягнення конкретної мети, що належить сфері немовленнєвої діяльності адресанта. Оскільки вибір адресантом мовних засобів у рамках тексту повністю підкорений необхідності досягнення такої мети, текст на всіх своїх рівнях є актуалізацією прагматичних інтенцій його творця.

Не буде перебільшенням сказати, що вироблення навичок аналізу – синтезу українською мовою, вміння послідовно й логічно викладати ланцюг суджень, продукуючи зв'язне мовлення, аргументовано розмірковувати, обирати рішення, робити висновки неможливо без роботи над навчальними текстами. Навички як діалогічного, так і монологічного висловлювання, такі необхідні студентам у їхньому професійному спілкуванні (уміння перервати співбесідника, уставити репліку, оцінити репліку, спрямувати тему розмови, сформулювати власну думку з певних проблем і висловити її у розгорнутому висловлюванні тощо) зручно вироблювати на текстах за спеціальністю студентів.

Розмежування мовної системи і мовлення примушує припустити, що слід розмежовувати моделі текстів – елементи мовної системи, які мають інваріантний характер і входять у парадигматичні відношення один з одним, і тексти – одиниці мовлення, які мають варіантний характер і входять у синтагматичні відношення один з одним у процесі комунікації. Тексти – одиниці мовлення – це мовленнєва маніфестація мовних моделей текстів.

Можна припустити, що модель тексту – це певна система, тобто сукупність компонентів (комунікативних блоків), яка об'єднується певними відношеннями, призначеними для виконання певних функцій [7: 7; 5]. Використання різного роду ілюстрацій, малюнків, схем і таблиць дозволяє скоротити обсяг вербальних інструкцій при роботі з текстом, а отже, сприяє збільшенню продуктивності і економічності начального процесу [5].

До доз інформації, до тексту і до тренувальних вправ розроблено спеціальні вимоги. Вимоги, які ставляться до доз інформації:

1) зміст доз визначається тим граматичним матеріалом, який пропонується запам'ятати, тобто кожна доза містить нові відомості та приклади, що ілюструють їх практичне застосування;

2) визначити порядок уведення нового матеріалу, при якому у першу чергу повідомляється те, що найбільш близько до засвоєного;

3) уведення нової дози у зв'язку з попередньою.

Широко використовуються такі вислови, як: “Вам уже відомо те і те...” (повторення з попереднього матеріалу), “а тепер..”, “Ви уже знаєте, що...”, “Ви запам'ятали те і те...”, “а зараз ви повинні запам'ятати...” тощо.

4) дотримання принципу багатократного повторення, що підвищує усвідомленість, точність і міцність збереження знань і сприяє виробленню мовних навичок;

5) використання наочності: схем, таблиць, діаграм тощо;

Вимоги, що ставляться до текстів:

1) текст максимально насичений граматичними конструкціями, що притаманні науковому стилю мовлення;

2) невивчений граматичний матеріал в основному до текстів не залучається. У випадку, якщо в тексті є складні граматичні конструкції, вони не залишаються без уваги.

Вимоги до вправ, порядок їх введення:

1) вправи на розпізнавання і визначення складних граматичних конструкцій;

2) вправи на побудову певних мовних конструкцій: від вправ і побудови окремих речень до складання зв'язаних текстів, від роботи репродуктивного характеру за аналогією, за зразками до творчої роботи.

Мета цих вправ: довести студентів до усвідомлюваного вживання певних конструкцій і підвищення їхньої грамотності.

Зміст текстів визначається призначенням його для студентів технічних ВНЗ, тому при складанні текстів слід використовувати навчальні посібники з загальноінженерних дисциплін, з математики, хімії, фізики, рисової геометрії, підручники зі спеціальних дисциплін і журнали за профілем навчального закладу. Це може бути доведене у подальших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальперин И. Р. Грамматические категории текста/ И. Р. Гальперин// Изв. АН СССР. Сер.: Литература и язык.– 1977.– т.36, № 6. – С.522-533.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 138 с.
3. Колшанский Г. В. О смысловой структуре текста/ Г.В. Колшанский //Лингвистика: материалы науч. конф. МГПИИЯ им. Мориса Тореза. – М., 1974. – т.1. – С. 5-12.
4. Кондратов П. Е. Компьютерный дискурс: социолингвистический аспект: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.01.06 “Теория литературы” – Краснодар, 2004. – 19 с.
5. Лингвистика текста и методика преподавания иностранных языков: сб.[руковод. авт.кол. Н. В. Бессмертная]. – К.: Вища шк., 1981.– 176 с.
6. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. Структура поэтического стиха / Ю. М. Лотман. – Л.: Просвещение, 1972. – 271 с.
7. Мороховский А. Н. Некоторые основные понятия стилистики и лингвистики текста / А. Н. Мороховский // Лингвистика текста и методика преподавания иностранных языков. – К., 1981.– С.6-13.
8. Москальська О. И. Текст как лингвистическое понятие / О.И. Москальська // Иностранные языки в школе. – 1978. – № 3. – С. 9-17.
9. Разинкина Н. М. Развитие языка английской научной литературы: лингвистические исследования / Н. М. Разинкина – М.: Наука, 1978. – 211с.
10. Серова Т.С. Психологические и лингводидактические аспекты обучения профессионально-ориентированному иноязычному чтению в вузе/ Т.С. Серова. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1988.– 232 с.
11. Теппер Н.М. Изучение словарного состава английской научной литературы / Н.М. Теппер // Иностранные языки в высшей школе. – М., 1962.– С. 220-228.
12. Федотова Л.Н. Синтаксис текста и понимание при чтении / Л.Н. Федотова. Пед.изд. // Проблемы изучения иностранных языков в заочной и вечерней высшей школе. – Л., 1977. – вып. 2. – С. 31-39.
13. Шехтер М.С. Психологические проблемы узнавания / М.С. Шехтер. – М.: Просвещение, 1967. – С. 220.
14. Шярнас В. И. Система упражнений в учебнике/ В. И. Шярнас // Теория и практика создания коммуникативно-ориентированных индивидуализированных учебников русского языка: междунар. конф., 27 сент. – 2 окт. 1988 г.: тезисы докл. – Таллин, 1988. – С.278-279.
15. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба – Л.: Наука, 1974. – 428 с.

Дроздова И.П.

ТЕКСТ, ЕГО ФУНКЦИИ И ФОРМЫ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ УКРАИНОЯЗЫЧНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ ВТУЗ

В статье освещаются подходы к процессам, обусловленным социально-коммуникативными и учебными функциями текста, предлагаются подходы к отбору

учебных текстов с учетом специфики специальности, определяются уровни речевого развития студентов и требования к объему информации, к тексту и тренировочным упражнениям по украинскому языку для формирования и развития профессиональной речи студентов ВТУЗ.

Ключевые слова: текст, процессы общения, учебные функции текста, требования к объему информации, к тексту и тренировочным упражнениям, уровни речевого развития студентов ВТУЗ.

Drozdova I.P.

TEXT, ITS FUNCTIONS AND FORMS OF WORK FOR THE FORMATION OF THE UKRAINIAN LANGUAGE PROFESSIONAL SPEECH IN STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article discusses the approaches to the processes defined by social-cum-communication and teaching functions of texts, approaches are suggested for selection of study texts with due account for the specifics of a profession, levels of speech development in students are determined, as well as the requirements as to the dosage of information, to text, and to training exercises in the Ukrainian language intended for shaping and developing the professional speaking in students of higher technical educational institutions.

Key words: text, communication processes, text educational functions, requirements to information doses, to texts and to practice exercises, levels of linguistic development of the students of HTEI (highest technical educational institutions).

УДК 378.147:821.111.09

Замашна С.М.

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті узагальнено досвід дослідження становлення англійської літератури та виявлено її особливості, знання яких можуть сприяти кращому розумінню студентами англійської культури у контексті світової.

Ключові слова: англійська література, англійська культура.

З огляду на те, що проблема духовної освіти постає наріжним каменем усіх педагогічних концепцій [3], актуальним є дослідження такого духовного пласту мистецтва, як література. Популярність вивчення англійської мови у світі (займає друге місце за кількістю користувачів) спонукає до вивчення потенціалу англійської літератури.

У час глобалізації суспільства постає проблема взаєморозуміння між представниками різних культур. Тому знання такої складової культури, як література, дозволяє краще зрозуміти особливості культури.

Дослідженням різних аспектів англійської літератури займалася значна кількість науковців (О.Багацька, М.Дука, Н.Жлуктенко, К.Шахова та ін.). Метою статті є узагальнення їх досвіду і з'ясування особливостей англійської літератури, які відображають характерні риси англійської культури.

Існують чимало підходів до періодизації англійської літератури. Зупинимося на тому, який відображає історичні особливості її становлення у контексті світового розвитку культури:

- давньоанглійська література;
- середніх віків;
- епоха відродження;
- просвітництво;